

DIMÉNY MARGIT EMLÉKÉNEK

„Az élők lecsukják a holtak szemeit, a holtak felnyitják az élőkét.” (Bolgár közmondás)

Kiméletlen, hideg szélroham sepegette be a falucska fölé karéjosan emelkedő partmagaslatra. Teljes erővel fújt be a temető ritkás fáit, orgonabokrait, szétszórt sírjai, síremlékei közé, mintha vallomásra próbálná kényszeríteni őket; vallomásra a tartósságról, a maradandóságról. Fent dühöngött leginkább a szél, de mintha még a partmagaslát védelmében meghúzódó apró házak is megborzongtak volna tőle, sőt, a falu fölött, a csupasz mezőkön, szántókon átívelő távlat is vacogva húzta össze magát, hogy az egész didergő látványt abroncsként fogja össze a távolban szürkésen-kékesen kigyózó folyó, a Feketeügy pántja.

Sokan voltak a temetőben. Az aszott, repedezett falú templom árnyékában emberek ügyködtek a sírok körül. Belegörnyedve mozdulataikba, kihasználva a szélroham szüneteit, gyertyákat, műanyag mécseseket állítottak, meggyújtották őket, súlyos fejjel, az őszi utolsó ajándékként pompázó krizantémokat, őszirózsákból és fenyőgallyakból készített koszorúkat próbálták megfelelő rendben a sírokra helyezni. De az újra és újra feléledő szélroham szétzilált mindent, kioltotta a gyertyákat, feldöntötte a vázákat, lefújta a sírokról a virágkoszorúkat, mintha valamilyen kopár, még fel nem ismert őszinteségre próbálná kényszeríteni a sírkert sziszüphoszi munkát végző dolgozóit.

Őten álltak a temető középső részében terpeszkedő síremlék körül. Közönséges síremlék volt, simára csiszolt betonelemekből állították össze valamikor, ahogy mindent, amit tartósnak szántak ebben az országban. A fejnél lévő rész két oldalán két stilizált betonváza, míg lábánál, úgy egy méterre a sírtól, egy barnára festett, de a töve környékén már korhadó, ahogy errefelé mondják, putregájós kopjafa állt, a tiszteletnek egy már félreszorított, eltűnedező formájáról tanúskodva. Őten álltak a sírhely mellett, egy idősebb és egy fiatalabb házaspár meg egy másfél éves, a járását éppen tanulmányozó, szőke kislány. Őt ember, három generáció, három összefüggő, mégis ötféle ágazó metszete az elfolyó időnek, akik, hasonlóan egy fa évgyűrűjéhez, valami olyasmi miatt jöttek ide tanúskodni, ami különben érzékelhetetlenül szívódott volna fel az éles légtérben. Most mégis ezzel a fel-feltámadó széllal kellett megbirkózniuk, amely nem hagyta véghezvinni azt, amibe, mióta megérkeztek, már sokadszorra fogtak bele. Mert már sokadszorra próbálták a tenyerbe rejtett gyufalángról meggyújtani gyertyáikat, majd a lecsöpögtetett viasszal a betonfödémhez illeszteni őket, már sokadszorra igazították bele a krizantémcsokrokat a két betonvázába, ezekbe a mozdulatokba voltak teljesen belefeledkezve, feszülten belegörnyedve, alig szóltak egymáshoz, csak tették a dolgukat, ami már rég nem jövetelük eredeti céljával volt összefüggésben, hanem ezzel a kiszámíthatatlan, mindent szétcibáló, alázóduló légörvényvel. Rajta próbáltak újra és újra erőt venni, valahogy kijátszani hatalmát, mert ez még mindig könnyebbnek tűnt, mint csak állni a sírhely mellett, feladni azt, aminek értelmét már csak egy görcsös akarás fogta össze, és vitetni, cibálni a széllal gondolataikat, beleúsztatni egy olyan távlatba, amibe talán jobban beleilleszkeszhető volt a megemlékezés és a kegyeletadás, aminek céljából végül is összegyűltek.

Pedig ez lett belőle. Mert miután „legutóljára” is sikertelen lett a gyertyagyújtás, miután csak lesöpörte a szél a sírról munkálkodásuk eredményeit, úgy érezték, nem tehetnek mást, mint hogy feladják ezt az egészet, hiszen – néztek össze a felnőttek – eljutottak addig a pontig, ahonnan már neveléses lenne minden igyekezet, ez a „cudar idő” végképp kifogott rajtuk, mert úgy tesz, mintha a saját megemlékezését próbálná minden emberi akarattal, igyekezettel szemben végrehajtani, amihez nem kell se virág, se gyertya, semmilyen „hóbelevanc”, végső soron még ember se. – Akár haza is mehetnének – dűnnyögte a fogai között az idősebb férfi –, Nagyin már úgysem segíthetünk. – Valami mégsem hagyta eltávozni őket, ahogy a többi embert se, mindenki ott maradt, céljukat vesztve álldogáltak a sírok mellett, mintha legalább ezzel kiválthatnák az emlékezés túl küzdelmessé változott munkáját.

Ők is ezt tették. Csak összébb húzódtak a síremlék lábánál álló kopjafa előtt, mintha így egymást is tudnák védelmezni, tehetetlenségükbe beledermedve, lehajtott fejjel álltak, kezükkel helyre-helyreigazították verdeső kabátszányaikat, csak a kislány indult felfedező útra a síremlék oldalánál, előrebókladozott egy földre esett, szétzilált virágcsokor irányába, bal kezét a betonpárkányra tette, hogyha kibillen egyensúlyából, legyen mibe megkapaszkodnia.

Ekkor történt.

Hirtelen teljesen elállt a szél, de lehet, csak odébb húzódtott erőt gyűjteni egy végső rohamra. A levegő, mintha egy gyengéd kéz érintette volna meg, kisimult, s a síremlék fölött, a rezdületlenül álló fák és orgonabokrok között egy alak kezdett egyre jobban áttetszeni: egy hetvenes-nyolcvanas éveiben járó, erősen ráncolt képű, csillogó szemű öregasszony. Mozdulatlanul lebegett, úgy egy méterre a síremlék fölött, de jelenléte teljesen észrevétlenül maradt az ott álldogáló felnőttek számára, csak a tapogatózó előrehaladó kislány nézett ki oldalról rá, aztán ment is tovább a virágcsokor felé, amit érdekesebbnek találhatott.

Egyszerű parasztagasszony volt: fejére amőbamintás fejkendő feszült, testét térdaljáig érő, apró virágmintás köntös burkolta, rajta gyapjúmellény, lájbi, ahogy errefele nevezték, lábára kötött harisnya simult, míg a lábfejek vastag zokniba és levágott szárú gumicsizmába voltak bújtatva. Mintha csak most készült volna kimenni a hátsó udvarra, magot dobni a majorság elé. De most nem ment sehova. Ott maradt a levegő atomjaira függeszkedve, mert csak a semmiben tud támasz nélkül megállni bármi, ott, ahol van valami, még egy halottnak is támaszt kell keresnie. A helyet próbálta felmérni, ezért szétnézett a temetőkert fölé. Abból a magasságból, ahol lebegett, ellátott a Feketeügy túloldalán kezdődő erdősegekig, amelyek egy kopaszon hagyott dombháttan folytatódtak, majd visszafordult Szépmező irányába, ahol a híresen termékeny földek terültek el. De hiába forgolódott, nem talált semmilyen kapaszkodóra, csak a nagy léptékek hiábavalóságával telt el, mintha sohasem élte volna ezt a tájat. Valami belőle hiányzott, ami nélkül nem tudta átadni magát ennek a tágasságnak, valami különös összetevő, amit a mezők, dombok, hegyek vonulásában sem sikerült fellelnie. Nem tudott eltelni a nagyság örömeivel, hiszen erre csak az képes, aki számára van értelme a végtelen felé való tájulásnak. Azonban ahonnan ő érkezett, ott már nem terjeszkedett tovább a tér és az idő, a legnagyobbba megérkezve ezek a dimenziók teljesen kioltódtak, ahogy belőle is minden, ami a térbe és az időbe kötve létezett. Mintha hirtelen mindenről, amiről azt hitték, hogy a tiéd, kiderülne, hogy csak egy kö mélyen lakozó értelmetlenség. Ezt már nem lehet élve elviselni. Most visszatérve a temetőbe, ott lebegve saját sírja fölött, úgy érezte, holtan sem. Mert mielőtt felismert volna bármit itt, mielőtt tudta volna a nevét, korát, származását, annyit érzett, valamilyen végtelen erő keresi általa a visszautat. Feladatát ez az erő jelöli ki. Az a homályosan sejtett ráutaltság, ami a végesség és a végtelenség között létezik. És már tudta is, hogy akkor felel meg ennek a feladatnak, ha megpróbálja saját magát visszakeresni, saját maga törekény lényegét fellelni a világon található legvégeesebb

dologban: azoknak az embereknek az emlékeiben, akik a síremléke körül állnak.

Most vette észre, hogy nem egyedül érkezett a temetőbe. Minden sírhely fölött, amelyet gyászolók vettek körül, valaki lebegett. Az arcokat az ismerősség ködpóra lepte be, csak most minden vonás, minden jegy izzásig hevült rajtuk, amitől különös fényben tündököltek. Tőle jobbra, két sírhelynyire, Vilmára ismert, a mindig feketében járó, hajlott hátú szomszédasszonyára, akiről tudta, hogy lopja a tyúkjait. Egy kicsit odébb pedig egy tizenéves kisfiú rúgkapált a levegőben, Béla, jött rá nehézkesen, a másik szomszédja, amitől összezavarodott, hiszen őt még előtte, élemedett korban temették el. De nem tudott elidőzni zavaránál, hamar feltűnt neki, hogy a halottak nem törődnek egymás jelenlétével, mindegyik szemében valamilyen furcsa, elszánt sóvárgás ég, amivel a lent megtörténő állók felé vannak fordulva.

Számára is természetesebb volt visszatéríteni tekintetét a szűkebb dimenziók irányába. Valahogyan el kellene jutnia a lent lévő őt emberhez, egyre inkább ez foglalkoztatta. Egybe szeretne volna látni őket, de az örökkévalóságtól még homályos szemekkel ez olyan volt, mintha gyorsvízű folyó felületének fodrozódásába kellett volna egy olvasható szöveget belelátania. Valami azt súgta neki, azon a sikamlós, szakadékos felületen tudja csak fellelni magát, amin keresztül a lent áldogáló őt ember egymással érintkezik. De ez az érintkezés még nem akarta felfedni magát. Iszonyatos volt újra visszalépni a folyóba, mert nem valami zajtalan áramlásra talált odalent, hanem egyszerre ordító magányra és csendes egymásrautaltságra, otthonosságra és idegenségre, mely erők mégis, furcsa módon megtartódtak egy közös mederben. Két embert érzett közelebb magához, egyik a lánya volt, a másik az unokája, míg a másik két felnőttnél a lánya férjére meg az unokája feleségére ismert, a botladozó kislány pedig csak a dédunokája lehetett, akit életében már nem láthatott. Mintha a vergődő idő őt állomására nézett volna, melyek hiába próbálták elvezetni a gátját szakított zúdulást, érződött, a vad áramlás belőlük szívja fel magát, a száguldást az gyorsítja fel, ami ugyanakkor meg is töri, ahhoz, hogy az egész valahová a semmibe spricceljen. Aztán újabb kép tolakodott az előző helyére. Már nem egy folyót látott, hanem őt meteort, amelyek az éjszaka boltozatán száguldottak keresztül, a végtelen tér szikráztatta fel legszebb lényegüket, ahhoz, hogy ebben a megmutatkozásban el is használódjanak. És ahogy képről képre lépkedett, ahogy lassan, lassan feltelt az előtte szétterülő látvány különböző vetületeivel, az öröm első mocorgásait is kezdte érezni, mert pont képzeletének botlásai, látomásainak tökéletlen átfedődései árulkodtak arról, hogy már belül van.

Belül, de még nagyon távol.

Úgy érezte magát, mintha most tért volna magához egy álomból. Megpróbálta kirázni szeméből az örökkévalóság lenyomatát, kereste a helyes irányt, a perspektívát, amibe megpróbálta magát belekényszeríteni, mert tudta, látni csak akkor fog, ha az Egésznek fordít hátat, ha saját testét állítja az Egész útjába. Nem érezte a testét. De akkor végignézett magán, kopottas, elhasznált ruházatán, és érezte, csak azért látszódnak az a virágmintás köntös, a szakadozott lábji, meg ez az ormóttan gumipapucs, mert valahol, valaki, az Egésznek hátat fordítva, látja ugyanezt. Ki más, mint a sírhely mellett álló őt ember közül valaki.

Nézte a lenti arcokat, a négy felnőtt gondterhelt, magárahagyott arcát, a legöbült vonásokat, amelyek mint a kiszikkadt sár takarták el azokat a mélységeket, ahová neki le kellene jutnia. Pedig már bent volt, ha szem előtt veszítette magát, elég volt megint a ruházatára fókuszálnia, és újra érezte, hogy valami fogja, tartja, egy szál, amin végre elindulhat az örvénylő mélység irányába.

Miért hallgatnak? Miért nem beszélnek egymással? – ezt kérdezte. Nem kapott választ. Mi az, ami ebben a végső alakban, ezekben a közönséges göncökben megtartja őt a levegőben? – tett fel egy másik kérdést, és átnézett a sírok fölött Béla irányába, aki éppen egy szaltót csinált kitoró jókedvében. Úgy látszik, egy jó kérdés valóban képes kivájni a válasz útját, ami ha nem is tud megérkezni, de legalább jelzi készülődését, most épp egy mozdulat formájában. Az unokájára lett figyelmes, egy megtermett, mégis izgága férfira, aki már nem a földet nézte, hanem felemelte tekintetét a felhőktől roskadozó, szürkés-kék égbolt irányába, mintha nyugtalanságát akarta volna szétszórni az ég tükrére, és ha nem is sikerült elkapnia tekintete mélységét, egy villanása csak elért hozzá, abban pedig félelem volt és büntudat.

Nem igaz, hogy meglátta a félelmet, nem látta a büntudatot, egyből érezte ő maga is. Magukhoz rántották ezek az érzések, mint az iszap, vagy valamilyen nyúlós, ragacsos anyag, ami magába szippantja azt, ami hozzáér, egy mérhetetlen mélységű, sűrű állag, amiben most villanásnyi benyomások, látványrészletek remegtek, ezek kezdtek lassan, lassan világosabb foltokká összeállni, majd egy összefüggő képpé, amitől hiába akarta elfordítani a fejét, ezzel a mozdulattal csak jobban belegabalyodott, egyre jobban beleveszett, amíg ő is részévé vált annak a látványnak, ami a szeme előtt meglevenedett. Egy utcán találta magát, egyszerű, poros falusi utca kezdeténél, amelyet apró házak szegélyeztek. Rettenetesen hosszúnak és kanyargósnak tűnt ez az utca, senki nem járt rajta, mégis valamilyen megfoghatatlan veszély, fenyegetettség terjengett a levegőben, amelynek forrása érezhetően a behúzott függönyű ablakok, a bezárt kapuk, a szúrósan meredező kerítéslecek mögé rejtőzött, onnan próbált kiszabadulni, rátörni arra, akinek muszáj volt végigmennie ezen az utcán. Hogy őrá vagy az unokájára, még nem tudta, azt sem, hogy honnan ivódhatott belé a félelem ebbe a falusi utcába, egyelőre csak annyit érzett, a kerítésekből, az ablakokból, az utca hepehupáiból szétszivárgó félelem neki is kijelöl egy helyet, amit, ha kényszeresen is, de el szeretne foglalni, az első igazi nyomot, amivel találkozott, mióta a temetőkertbe visszatért.

Tartozhat egy ember egy utcához? Elhordozhat néhány ház, néhány kanyarulat egy emberi életet? Az apját vagy az anyját szeretne volna látni, esetleg valamilyen tápláló tettét, amivel nyomot hagyott, ehelyett ezzel a félelemmel teli, poros utcával kellett beélnie. Kell még valakinek ez az utca? – nézett előre az első kanyarig, mintha tekintetével kitapogathatná azt a szegényteljes titkot, aminek a házakba, kerítéseibe kellett beleivódnia. Erre összerázkódott, mert úgy kezdte érezni, mintha kidüldelt, vádló szemek figyelnek a házak ablakaiból. Hiába takarták el ezeket a szemeket a szorosra zárt redőnyök, a behúzott függönyök, szinte kitapintható volt a bennük megszületett vád, ami egyből elérte, eltalálta az utcán előre menekülőt. Honnan született meg ez az ítélet? – nézett egyre kétségbeesetten a négy felnőtt irányába, mert hiába találta magát a falu főutcáján, nem veszítette szem elől a sírhely mellett áldogálókat sem, sőt, csak most érezte igazán, mennyire szüksége van a segítségükre.

Egy hatalmas földalatti üregbe látott alá. Fent végtelen, háboríthatatlan vizek terjengtek, de lent egy hatalmas és magas, sötét terem húzódott, tele csupasz, kiszáradt fákkal, lemeztelenedett koronájuk, mint megannyi görcsberándult kéz meredezett a zárt térben. Nem tudott belépni a terembe, de egy hajóablakszerű nyíláson jól láthatta, mi történik odabent. A terem belsejében egy tisztás nyílt, közepében egy hatalmas tölgyfával, amelynek a tövében emberek sokasága gyülekezett. Valahonnan vidékről érkezettek, elárulta egyszerű öltözködésük, a kucsmák, a posztókabátok, meg a fejkendők, köntösök rengetege, de leginkább az a szinte fojtogató párállás, kigőzölgség, ami némaságukból áradt. Zárt sorokban álltak fel a kiszáradt tölgyfa egyik oldalán, míg velük szemben, a fa tövében, egy törékeny testalkatú, szerencsétlen figura állt. Megpróbálta összehúzni magát, mintha így elrejtőzhetne a rá irányuló néma tekintetek elől, de érződött, vele szemben egy olyan hatalom sorakozott fel, ami elől nem lehet elbújni, amit nem lehet kikerülni, mert ez a hatalom csak azért gyűlt ide össze, hogy lesújthasson valakire. Mintha minden csak azért állt volna elő ezen a helyen, hogy megmutatkozhasson a tömeg kikezdetetlen ítélete. Ami annyira egyértelmű volt, annyira magától értetődő, hogy még beszélni se kellett róla, ki sem kellett nyilvánítani. Csak végre kellett hajtani. Két megtermett alak vált ki a tömegből, kétágú létrát hoztak, a fa egyik vastagabb ága alá állították, kötelet vetettek át az ágon, feltuszkolták a létrára az összetört, engedelmesen lépkedő figurát, a nyakára

hurkolták a kötelet és kirúgták alóla a létrát. Ekkor valami furcsa dolog történt. A felakasztott ugyanis nem maradt rángatózva a levegőben, hanem a nyaka kezdett természetellenesen meghosszabbodni, csak nyúlt, nyúlt, egészen addig, amíg a lábak leértek a földre és kitámaszkodhattak. Így maradt a figura, kifeszülve az ég és a föld között, mintha ezután körülötte kellene forognia ennek a torz univerzumnak, a halott fáknak, meg a továbbra is rezzenéstelenül álló, merev tekintetű tömegnek.

Vissza, vissza a főutcára, csak ennyit kívánt a földalatti kitérő után. Pedig ott sem várt rá semmi bizonyosság, csak az a torokszorongató félelem, ami a házak, kapufeljárók, kerítések illesztékeiből ömlött kifelé. Innen csúszott alá a földalatti terem irányába. Megrémitette az ájtáró, amibe úgy került bele, hogy észre sem vette. Csak annyit érzékelt, egyik pillanatban még látja az unokája szemében felvillanó félelmet, utána már a félelemben úszó terek labirintusában tévelygett, amelyeket nem birtokolhatott, de érezte, nem tehet mást, mint megpróbál tovább időzni, hátha többet megtud róluk, ezáltal pedig magáról is. Ezek lennének az emlékek? Ez lenne ő? – nézett le szánakozóan a lánya irányába, akinek fejét már kezdte beszítálni a túlvilág rozsdapora. Hogyan tudhatna meg többet a kószáló rettenetről? Talán ha végigmehetne ezen az utcán – nézett előre a kihalt házak között, és megpróbált egyet lépni előrefelé.

Az első kanyar után az óvoda elé ért. Éppen ebédidő volt, ételt osztottak odabent. Nemrég hozták el gumikerekes szekéren a kollektív konyhájából, ahol a kollektívben dolgozók gyerekeire főztek. Az óvodások szépen körbeülték asztalaikat, maguk elé tették tányérkáikat, kanalaikat és arra vártak, hogy a konyhás néni tálaljon. Csak egyetlen gyerek nem ülhetett közéjük, egy alacsony, copfba kötött hajú kislány, csak ő nem kaphatott a mára főzött paradicsomlevesből, meg a prézlis laskából. „Te kulákivadék vagy” – köpte feléje a szavakat az óvónéni, és intett, hogy menjen odébb a többiekől. Ott álldogált a kislány a terem egyik végében, nagyokat nyelve nézte, hogyan kanalazzák befele a többiek a párállós paradicsomlevest. Akkor feléje intett Etelka, a konyhás néni, szemében valamilyen ismeretlen melegséggel, hozd a széked, szólt neki, és hátranyitotta a terem hatalmas faajtáját, mögötte így egy kis tér keletkezett, ahová éppen befért a széke. Nem értett semmit, de leült oda, kezébe kapta a tányér gőzölgő paradicsomlevest, de csak azután tudta elkezdni kanalazni, miután keservesen legyűrte a torkát szorongató gombócot.

Nem, nem lehet ő ez a copfos kislány. Neki sohasem volt copfba fonva a haja, súgta valaki hátulról, és mintha petróleumszag kezdett volna terjedni a levegőben. Mégis fáj neki, amit látott, fáj neki a gyalázat, belülről feszegette ez a fájdalom, mintha összeforrott csontokat próbáltak volna szétfeszíteni benne, hangokat kezdett hallani, „lustamargit”, „lustamargit”, káralták ezek a hangok, a házuk kapuja előtt vonultak el valakik, onnan szölongatták. És már értette is, hogy mi volt annyira torokszorongató abban, amit az óvodában látott, a „kulák” szó talált visszhangra benne, mert azt a mondatot, amit a kislány fejéhez vágtak, valamikor ő is hallotta, az ő fejéhez is odavágták, „kulákfattyú”, ezzel az érthetetlen és szégyenteljes pecséttel bélyegezték meg őt, amikor, alig egy év után, hogy beléptek, azután, hogy elvették a traktorukat, cséplőgépjüket, négy gyönyörű igáslovukat, kitétték a kollektívból. Ezzel a pecséttel kellett hazavánszorogni, bezárkózni a házba, hetekig ki se menni az utcára. – Pedig egy cső törökbúzáját sem loptam el soha senkitől – gondolta, mondta, ordította, ahogy csak a torkán kifért, az utcán elosonó, sziszegő névtelenek irányába.

Nem gondolta, hogy ilyen kétségbeesítő lesz visszatérni az emlékek birodalmába. Pedig semmi olyasmire nem akadt itt lent, ami ne lett volna ismert eddig is. A rázúduló dolgok egyszerre szakadtak ki egy csodálatos távlatból, ugyanakkor belefűrték magukat valamilyen sötét eredetbe, aminek az értelmét nem tudta felfedezni. Mert ahonnan jött, ott a tudást átragyogta a fény, minden érzés, gondolat, tett úgy volt a helyén, úgy tartozott bele valamikor mérhetetlenül nagyba, hogy közben szabad maradt. A tartozás és az eloldódás egyszerre volt része a dolgoknak, létezni, megmaradni nem is jelentett mást, mint folyamatosan tapasztalni ezt az átalakulást, amiben öröm volt és gyönyörűség. Itt lent harc volt. Minden, ami megmutatkozott, egyből a többi dolog fölé próbált kerekedni, nem úgy, hogy saját magát érvényesítette, hanem valami mástól, mindig csak mástól próbálta elragadni, s bekebelezni törékeny, védtelen lényegét. Így mindenben, még a legszebb, leggyönyörűbb dologban is ezernyi gyilkolás volt, ezernyi öldöklés, aminek csak egy messziről jövő tudja érezni minden rezdülését. Érezni és szenvedni. Vajon meddig? Hiszen még alig kezdett el járni ezen a poros utcán, alig tett meg néhány lépést, már a félelem tengerében gázolt, és még azt sem remélhette, hogy a tajtékos hullámszög partra veti e tenger igazi lakóját, fuldokló önmagát.

„Dimeni! Dimeni, stai în genunchi!”¹ – halotta a román pedellus fémes hangját. Próbált elbújni a hang elől, beleszürkülni a társai közé, a többnyire faluról jött, az ötödik osztályt alig elkezdő kislányok megszeppent soraiba, de tudta, nincs menekvés, csak néhány másodpercig áltathatja magát, hogy nem is őt szólították meg, utána csak ki kell menni a tábla elé, oda kell oldalazni a szemetes kosár mellé, és bele kell térdelni a rothadó almacsutkákat, kenyérhéjak édeskés bűzébe, ami a petróleummal felmosott fapadló szúrós szagával keveredett el. Nem tudta felmondani a leckét. Véget ért a szilencium, ilyenkor kérdezte ki mindenkitől a pedellus az órákon felhagyott anyagot, de ő nem tudott megjegyezni semmit ezen az idegen nyelven, még betűzni ki tudta valahogy a szavakat, de nem értette, jelentésük egy hatalmas fal mögé volt elrejtőzve előle, ahogy minden ebben az iskolában. Ebben a falban kellett neki benne léteznie, végrehajtania napi feladatait, ebben a falban haladt most is bizonytalanul előre, a tábla irányába, hogy letöltse büntetését, amiből szintén nem értett semmit. – Stai în genunchi! – dörrent rá még egyszer a pedellus. Erre térde hullott, érezte, ahogy felhorzsolja a rücskös deszkalap a térdét, lehajtotta a fejét, arra gondolt, nem baj, hétvégén jön az apja és végleg hazaviszi innen, addig kibírja valahogy, és elkezdte mondani maga elé azt az egyetlen román mondatot, amit az elmúlt órákon kinkeservesen megjegyzett: Regina Elisabeta a avut trei sute de pantofi și trei sute de rochii.² Mondta és mondta, nem gondolt semmi másra, úgy szűrte meg a fogai között a mondat minden egyes szavát, mintha velük egy éles törkést döfködött volna az iskolaszolga hátába.

Tovább, tovább, haladni kell előre az utcán, azzal a bizalommal, hogy a következő fordulat csak fellebenti a fátylat az egymásra torlódo jelenetekről. Elhagyva az iskola épületét, hamarosan a Gödrös út bejáratához ért, ez vitt fel a partmagaslatra, a temető mellé, ahonnan a földjeik kezdődtek. Minden egyes nyári nap, a vasárnapot leszámítva, ezen az úton vitte ki az ebédet kapáló szüleinek, meg annak a néhány béresnek, akik nekik dolgoztak. Ma köménymaglevés volt az ebéd és túrós puliszka, pörkölt szalonnával és jóféle csurrantott szalonnaszírral, amitől az ő nyála is megeredt, amikor bekanalazták a porciókat az ételhordóba. Szép, napsütéses déli óra volt, a templom tornya akkor kezdte elütni a tizenkettőt, igyekezett megnyújtani a lépteit, hogy minél hamarabb kiérjen a mezőre. A rövid út egy éles kanyar formájában kaptatott felfelé, és pont a kanyar derekában, ott, ahol az agyagoldal megkezdett omlani, egy csapat vele egykorú fiút látott meg. Kapával és lapáttal egyengették az utat, próbálták járhatóbbá tenni. Nem csak a fiúk voltak ott, hanem a falu csendőre is, de ő nem dolgozott, leheveredve az út szélére egykedvűen egy virágot rágcsált, maga mellé téve kakastollas kalapját. Mind zsidó fiúk voltak, vette észre meglepetten, a falu zsidó fiúi, akiket nem látott együtt sohasem. Nem értette, mit keresnek ott. A ruházatuk sem munkásruha volt, térdnadrágba és deréknál kiengedett ingbe voltak öltözve, sőt, egyiknek a kezén egy óra is megcsillant a tűző napon. Milyen szépek, állapította meg lányosan, főleg a legmagasabbik, aki legelőször észrevehette, mert még oda sem ért hozzájuk, máris megszólalt: – Szép kislány, adjál nekünk is az ételedből.

Nem könyörgés, kéréselés volt a hangjában, inkább hetykeség, kacérság, amitől jobban megijedt, mintha leteremtették volna. Ha kérnek tőled és van neked, adnod kell, ezt tanította az anyja neki. De most éppen rá gondolt, meg az apjára, meg a béresekre, akik éhesek már, várják, hogy megérkezzen az ebéd, és habár összeszorította a félelem a torkát, valahogy mégis sikerült kipróbálni két szót rajta. – Nem adok – próbálta határozottan kiáltani, de csak egy rekedtes suttyogás sikeredett belőle. Érezte, hogy még a

lábujhegye is elpirul attól, amit mondott, utána rögtön egy félelemhullám szaladt végig a hátán, még hallotta, ahogy felnevetnek a fiúk, de ő nem nézett már oda, csak lépett, lépett előre, belülről mardosta az érzés, hogy ő semmit sem tud, hogy ő mennyire buta, de abban biztos volt, hogy ezeknek a fiúknak a bosszúja egyszer utol fogja érni.

Ezt nem lehet tovább folytatni. Nem szabad tovább halmozni a rettenetet, ami minden egyes részlettel, minden egyes esettel csak dagad. Már kezdetben túlfolyt azon, ami egy lény körülrajzolhatatlan, de mégis összeálló, remegő lényege lehetne. – Nem lehet ez a parttalan félelem egyetlen örökségem! – kiáltott fel az öregasszony. – Nem kérhettek vissza csak azért ebben az alakban, ezekben a szakadozott göncökben, hogy fenntartsam nektek a félelemnek ezt a kihalt, kopár útját! Nincs, ami összefogja ezeket a szétszórt mozaikokat, amelyek úgy álltak meg a levegőben, mint ahogy a négy felnőtt is állt a sírhely mellett, hallgatagon, maguk elé meredve. – Mi lenne, ha megszólalnának, mi lenne, ha egymáshoz beszélnének? – sajdukt fel benne a vágy. Van, amikor a néma vágy is képes arra, hogy átüssön ezernyi hallgatást, kell lennie ilyennek, mert alighogy megkondult benne a kérdés, a lánya beszélni kezdett. A menyéhez szólt, de mintha csak maga elé motyogott volna, úgy ejtette ki a szavakat: – Emlékszel, drágám, hogy Nagy menyire szerette a lucskos káposztát?

Szíven találta ez a kérdés. Jött, jött feléje, mintha egy világmindenséget kellett volna átutaznia, hogy elérhessen őhozzá, de ebben a távolságban felgyorsult, irtózatossá sebessegre tett szert, és amikor beléjételelt, mint egy bomba robbant szét. Azt érezte, hogy ebben a mondatban szeretet van. A lánya ki akar valamit fejezni, amihez nincsen nyelve, még igazán emléke sincs, azaz mégis, ott torlódik benne minden, minden, ami megtörtént rá vonatkozóan, ami most fel akart törni, ki akart lövellni, de ha feltör, félő, hogy mint a vulkán, mindent elborít, megsemmisít, maga alá temet. Így maradt a lucskos káposzta, amiben benne van a szeretet, a szeretet a menyé iránt, a szeretet iránta, és egy halvány emlék arra vonatkozóan, hogy mint minden ember, az anyja is jó volt.

A lucskos káposzta szeretete áll szemben a félelem hatalmas, parttalan birodalmával.

Nincs miért tovább időzzön itt. Látott mindent, amit láthatott. Saját magával nem találkozott, nem is találkozhatott, mert tudta már, hogy nincsen olyan emlék, maradvány, visszamaradt limlom, ami egyetlen emberre lenne méretezve. Kapni nem kaphatott semmit, adni nincs akinek, a legtöbbet úgyis megélte idelent, azt, hogy ő is része egy tó felületén keletkezett fodrozódásnak, amit egy kósza szél felkavart. Még ránézett a vejére, a lánya megöregedett férjére, aki úgy állt előtte – állapította meg huncutul – mint egy csodálatos, nemes paripa. Szeme tágra nyílt, száját kitévő és hátravetette karjait. Arca a múlt felé volt fordulva, ahol romok halmozódtak egymásra, és várta a szelet, a kíméletlen szélvihart, ami visszarepíti otthonába. Várta, várta azt, amit halála előtt annyiszor emlegetett, hogy az Úristen újra magához csongolyítsa.

1 „Dimény! Dimény, térdre!” (román)

2 Erzsébet királynőnek háromszáz cipője és háromszáz szoknyája volt. (román)

Kategória: vers, próza

Denumire autor: Tamás Dénes

Látó Szépirodalmi Folyóirat